

О.В. ТЕРЕЩЕНКО

Кременчуцьке педагогічне училище імені А.С. Макаренка, м. Кременчук

ЗБІРНИК ТЕКСТІВ ДЛЯ ДИКТАНТІВ І ПЕРЕКАЗІВ (за творами А.С.Макаренка і В.О.Сухомлинського)

Ключові слова: збірник, текст, диктант, переказ, тематична спрямованість.

«Той, хто звертаючись до старого, здатний відкривати нове, гідний бути вчителем», – мабуть, саме цей вислів Конфуція є ще одним підтвердженням актуальності і значимості спадщини класиків педагогічної науки А.С.Макаренка і В.О.Сухомлинського. Їх погляди, сповнені високого гуманізму, великої любові і поваги до учнів, знайшли широке визнання у світовій педагогічній теорії і практиці, стали неоціненним скарбом української національної школи і педагогіки.

«Знати – це значить уміти застосувати знання» (В.О.Сухомлинський). Тому необхідно навчити дітей творчо засвоювати скарби мудрості, здобуті людством, готувати їх до життя у суспільстві, яке постійно змінюється, ускладнюється, ставить нові й нові задачі.

Тим більше, що «навчання – це не перекладання знань з голови педагога в голову учня. Це насамперед живі людські відносини між педагогом і дітьми.

Та й «неможливо виховати сьогодні одну моральну якість, а завтра переходити до іншої».

Використовувати ці педагогічні надбання у навчальному процесі як матеріал для диктантів і переказів у старших класах, бо це дасть змогу випускникам серйозно і врівноважено поставитись до вибору майбутньої професії, адже «учительська професія – це людинознавство, постійне проникнення в складний духовний світ людини».

А якщо молода людина уже визначилася зі своїм покликанням і стала студентом педагогічного училища, то, мабуть, варто не тільки на заняттях з педагогіки, а й з української мови ще і ще раз серйозно говорити, що «виховуємо ми насамперед не тими чи іншими методами або прийомами, а особистістю».

Тексти для переказів мають творчі завдання, які передбачають виклад власних поглядів на проблеми сімейного виховання, необхідність досконалого оволодіння виховання засобами мудрого слова, про роль учителя у становленні людини, формування поглядів, характеру.

Укладаючи збірник, ми звернули увагу на надзвичайно актуальні і сьогодні слова В.О.Сухомлинського «Перші і, на мій погляд найширші кроки по сходах знання дитина робить завдяки пізнанню світу через слово. Як важливо, щоб слово жило, трепетало в свідомості дитини, щоб воно стало для неї інструментом, за допомогою якого вона опановує знання. Бійтесь байдужості, бійтеся згаслого погляду дитини! Навчіть її активно, пристрасно ставитись до слова!»

Тексти для диктантів

В.О.Сухомлинський – видатний педагог, директор школи, вчитель, дитячий письменник. Щоденне спілкування з дітьми ставило перед ним велику кількість педагогічних проблем, які вимагали теоретичного осмислення, практичної перевірки.

Особливу увагу педагог приділяв ідеї самоцінності й неповторності кожної ди-

тини, вільному розвитку особистості в педагогічно продуманих умовах; включенню соціального середовища в сферу педагогічних впливів, природному вихованню як головному чиннику формування людини – її розуму; почуттів, емоцій; організації переживання нагромадженого досвіду; висуненню слова вчителя як провідного засобу виховання особистості; відмові від колективних засобів впливу на особистість, особливо коли мова йде про проступок.

Сухомлинський спирався на українську етнопедагогіку, вводив її в усі ланки педагогічного процесу, особливо наголошуючи на значенні рідної мови, слова, пісні, казки. Розширюючи педагогічний простір, він сам створював для павлівських дітей казки, оповідання, притчі, які лежать у площині української ментальності і світосприйняття, і широко застосовував їх у навчально-виховному процесі.

Василь Олександрович, на відміну від багатьох його сучасників і попередників, був учителем-практиком, творцем експериментальної та авторської школи, де апробувалися педагогічні ідеї і до якої зверталася мисляча інтелігенція.

Ідеї Сухомлинського ввійшли органічною частиною в сучасну реформовану початкову школу України, за ними працюють різні навчальні заклади, проводяться щорічні Всеукраїнські педагогічні читання «Василь Сухомлинський і сучасність».

174 слова

Духовне життя колективу й особистості в світі думки

Ми маємо справу з найскладнішим і найпримхливішим будівельним матеріалом – свідомістю дитини, підлітка, юнака. Перед нами – складні, різноманітні відносини особистостей у колективі. Я вбачаю дуже важливе виховне завдання в тому, щоб привести кожну дитину до невичерпних джерел думки, до яких би вона, ставши зрілою людиною, поверталася потім все своє життя. Цими джерелами я вважаю природу, працю, моральну красу людської поведінки, книгу й творчість.

Бути справжнім мислителем – це далеко не одне й те саме, що сумлінно засвоїти курс середньої школи й одержати атестат. Люди з убогим і обмеженим світом думки мають і вищу освіту – це не рідкість. Бути мислителем – це значить тонко, чутливо пізнавати, розуміти, відчувати світ і себе в навколишньому світі.

Нам треба підвести своїх вихованців до невичерпних джерел думки. Тільки тоді, коли ми, педагоги, володіємо цим умінням, учні наші стають нашими вихованцями, а ми стаємо їх вихователями і нам не загрожує небезпека перетворитися в наглядачів.

Я показую дітям у природі народження і згасання життя, бурхливий розквіт життєвих сил, буяння краси, складність явищ і процесів. Справа тут не тільки в тому, що діти про щось дізнаються, скільки в пробудженні узагальнюючих, філософських думок, які прилучають до краси мислення. Природа розкриває нам таємниці, які переконують дітей у тому, що бути мислителем – це прекрасно. Тут, біля цього найпершого й найголовнішого джерела думки, до свідомості вихованців, як відкриття, приходять думки про вічність матерії, про безмежну різноманітність природи, про нерозривну єдність людини з природою, залежність її від природи й необхідність розумного використання природних сил і багатств; про людину як вершину природи і разом з тим її невід’ємну частину; про час і простір, смерть і безсмертя. Завдяки тому, що ці думки приходять до дітей як відкриття, зроблені біля джерела думки, вихованець стає на все життя мудрим мислителем.

Це перша пелюстка тієї квітки, яку ми називаємо радістю мислення.

В.О.Сухомлинський

289 слів

Про батьківський авторитет

У чому полягає справжній батьківський авторитет?

Головною підставою батьківського авторитету тільки й може бути життя й робота батьків, їх громадянське обличчя, їх поведінка. Сім'я – це велика й відповідальна справа, батьки керують нею і відповідають за неї перед суспільством, перед своїм щастям і життям дітям. Якщо батьки цю справу роблять чесно, розумно, якщо перед ними поставлена прекрасна мета, якщо вони самі цілком усвідомлюють свої дії та вчинки – це значить, що в них є батьківський авторитет. Насамперед батьки повинні знати, чим живе, цікавиться, що любить, чого не любить ваша дитина. Вони повинні знати, з ким вона дружить, що читає, як сприймає прочитане. Всякі неприємності й конфлікти не повинні бути для батьків несподіванкою, вони мусять передбачати і запобігати їм. На все це не треба багато часу, для цього потрібна тільки увага до дітей і до їх життя.

Але часто буває і так, що батьки взагалі не думають ні про який авторитет, живуть як прийдеться й абияк. Сьогодні батько нагримав і за дурницю покарав хлопчика, завтра він признається йому в любові, післязавтра що-небудь йому пообіцяє, а наступного дня знов покарає та ще й дорікає всіма своїми ділами. Такі батьки завжди метушаться в повному безсиллі, в повному нерозумінні того, що вони роблять. Буває й так, що батько додержує одного виду авторитету, а мати – іншого.

Треба відрізнати справжній авторитет від фальшивого, побудованого на штучних принципах, що намагається створити слухняність будь-якими засобами.

А.С.Макаренко

Тексти для переказів

Початок колонії імені М.Горького

За шість кілометрів від Полтави на піщаних горбах – гектарів двісті соснового лісу, а край лісу – битий шлях на Харків, що нудно поблискує чистенькою бруківкою.

У лісі галявина гектарів на сорок. В одному її кутку посталено п'ять геометрично правильних цегляних коробок, які усі разом утворюють привильний чотирикутник. Це і є нова колонія для правопорушників.

До революції тут була колонія малолітніх злочинців. У 1917 році вона розбіглася, залишивши після себе дуже мало педагогічних слідів. З розповідей сусідів-селян можна було зрозуміти, що тодішня педагогіка не відзначалась особливою складністю. Зовні вона виявлялася в такому простому знарядді, як палиця.

Матеріальні сліди старої колонії були ще мізерніші: найближчі сусіди колонії перенесли й перевезли у власні сховища все те, що можна виразити в матеріальних одиницях. Разом з іншим добром вивезли навіть плодовий сад.

Ми взялися до роботи. Для організаційного періоду було поставлено цілком до речне завдання – концентрація матеріальних цінностей, потрібних для виховання нової людини. Протягом двох місяців ми з Калиною Івановичем проводили в місті цілі дні.

Нам удалося з допомогою сільських спеціалістів сяк-так опорядити одну з казарм колишньої колонії: вставили шибки, полагодили труби, навісили нові двері. У галузі зовнішньої політики в нас було єдине, зате значне досягнення: ми випросили сто п'ятдесят пудів житнього борошна.

Прибули в колонію дві виховательки: Катерина Григорівна і Лідія Петрівна. Шукаючи педагогічних працівників, я дійшов до цілковитого розпачу, бо ніхто не хотів

присвятити себе вихованню нової людини в нашому лісі. Всі боялися «босяків», і ніхто не вірив, що наш замір закінчиться добром.

Отже, все було готове.

Четвертого грудня в колонію прибули перші шість вихованців і подали мені якийсь пакет з п'ятьма величезними сургучними печатками. У пакеті були «справи». Чотирьом було по 18 років, їх прислали за збройне пограбування квартир, а двоє були молодші, і їх обвинувачували в крадіжках. Вихованці наші були гарно вдягнені: галіфе, франтівські чоботи. Зачіски їхні були останньої моди. Це зовсім не були безпритульні діти. Прізвища цих перших: Задоров, Бурун, Волохів, Бендюг, Гуд і Таранець.

Ми їх зустріли привітно і навіть не здогадувалися, які неймовірні труднощі чекають нас попереду.

А.Макаренко «Педагогічна поема»

Завдання:

1. Написати докладний переказ.
2. Продовжити розповідь про роки роботи колонії ім. М.Горького

Мудра влада педагога над особистістю її колективом

- Влада педагога над особистістю й колективом — одна з найголовніших проблем виховання.

Я знав одного вчителя, що працює вже років тридцять. У школі і в районі вважається Іван Корнійович стараним, сумлінним педагогом. «Домагається, щоб діти працювали,— так характеризував його директор.— Не терпить безділля. У нього й найледачіший стає працюючим. Не допускає фамільярності. Але... дивна річ: не люблять його діти. Чому — не розумію. Чи не тому, що занадто вимогливий?»

Тричі довелось мені побувати на уроках у Івана Корнійовича. Бачив і його взаємовідносини з дітьми в позаурочний час, коли вчитель і діти зустрічаються просто так...

Вже на першому уроці щось у ставленні Івана Корнійовича до дітей насторожило мене. Але що — ніяк не міг зрозуміти. Говорив учитель з дітьми занадто поблажливим тоном... Але ця вада буває в багатьох і сама собою не є злом. Я прислухався до кожного слова вчителя, намагався вловити підтекст. Нарешті, одна маленька подія, що сталася на уроці, немовби відкрила мені очі. Проглядаючи зошити з виконаною дома вправою, Іван Корнійович зупинився

біля Петрика.

* Доки писатимеш це слово з помилкою? — запитав учитель. В його словах мені почулась не тривога, не занепокоєність, а погроза. Хлопчик стояв, схиливши голову.

* Що мені з тобою робити? — вів далі Іван Корнійович кострубату нитку своєї думки. І я з подивом побачив, що очі його стали веселими. Мені в ту мить пригадався старий рибалка дід Клим, який, вибираючи карасів з верші, довго милувався ними, ніби вирішуючи, витягати їх з води чи не витягати, хоча про себе він давно це вирішив, а зараз тільки тішиться думкою: ось ви, краснопери, в моїх руках...

«Та він же милується, тішиться своєю владою,— осяяла мою свідомість думка, немов іскра.— Він переживає приємні хвилини, вирішуючи, чим покарати Петрика за неухважність».

— Що ж мені з тобою робити? — ще раз запитав Іван Корнійович. — Скільки разів напишеш це слово в зошиті, щоб думав краще, щоб голівка працювала? (Пізніше я довідався: це був його улюблений вираз — щоб голівка працювала).

* Десять разів напишу, — зітхнувши, сказав Петрик. Ти вгадав мою думку, — сказав Іван Корнійович. — Десять разів — поки що досить.

У класі запанувала тиша. Якесь тяжка, гнітюча. Петрик писав ненависне слово, а вчитель продовжував переглядати зошити. Знайшов помилку в Ілька, знову запитав, ніби в самого себе:

— Що мені з тобою робити?..

Ілько вів себе не так, як Петрик. Він благально дивився в вічі Івана Корнійовича, обіцяв більше не допускати помилок. Вчитель сказав:

* Ну, що ж, хай буде поки що так. Подумай добре, як писати це слово й склади дома речення. А допустиш ще помилку в цьому слові — скільки разів напишеш його?

* Двадцять разів, — швидко відповів Ілько і нахилив голову.

* Отож, не забувай.

Стало ясно, що на десятикратне, двадцятикратне написання слова діти дивляться як на покарання... Чому? Адже буває й це необхідним, і дитина з задоволенням робить це. Чому ж тут таке ставлення до праці?

Один школяр забув дома зошит з домашнім завданням, і Іван Корнійович вголос думав, що робити з Андрієм — послати додому за зошитом чи простити (а жив Андрій за два кілометри від школи). Так, він смакував думку про своє право покарати.

На другому уроці маленька Зоя виконала завдання некаліграфічним почерком. Подумавши вголос, що роботи з Зоєю, Іван Корнійович сказав: «Вийди до дошки, підніми зошит, покажи, як ти пишеш». Коли Зоя підняла зошит, Іван Корнійович запитав:

* Діти, як пише Зоя?

* Погано, — якось вимушено й лякливо сказали діти.

На третьому уроці Іван Корнійович поставив у куток жвавого чорноокого Миколу за те, що той штовхнув товариша і засміявся, коли вчитель щось пояснював. Ставлячи в куток, учитель попередив: постій, доки не вирішиш, як вести себе далі. Вирішиш поводитись добре — підніми руку, скажи мені, і я посаджу тебе на місце. До кінця уроку Микола простояв. Його веселі, зухвалі очі виразно промовляли: хоч і п'ять годин стоятиму, а не здамся... Боляче було дивитись на людину, виставлену перед товаришами невідомо для чого; але разом з тим хотілося підійти до Миколи й сказати: молодець, будь незламним! Біда тільки, що для виховання незламності вчитель не запропонував тобі чогось іншого... Я радів у душі за Миколу й з жалем дивився на Ілька: ця дитина вже зламана, затуркана, залакана.

Що треба сказати про «методу» Івана Корнійовича? Я розповів про це для того, щоб показати, як невміло, примітивно, не по-людяному користується цей педагог тонким і ніжним інструментом — своєю владою над людиною. Таке виявлення влади педагога спустошує дитячу душу, породжує недовір'я, навіть ненависть людини до людини. У такій атмосфері не може бути й мови про колектив, бо дітей не об'єднує улюблена праця. Там, де праця стає ненависною й використовується вчителем як покарання, де вихованець боїться вихователя, серця стають грубими, холодними, байдужими.

Кожного з нас повинна тривожити думка про цю надзвичайно складну, інколи пекучу проблему нашої професії — проблему влади педагога, влади людини над людиною, влади старшого над молодшим. У тому фонді виховних засобів, які є в розпо-

рядженні педагога, його влада над дітьми — найбільш загальний, всеохоплюючий і водночас найгостріший, найтонший, найніжніший і найнебезпечніший засіб. Це інструмент, яким можна зробити тонку, непомітну операцію, але можна й розпанахати ніжну тканину дитячої душі. Інструмент дуже потрібний і водночас небезпечний. Все залежить від того, як користуватись цим інструментом, з якими душевними спонуканнями підходити до людини. Владарювання над дітьми — це одне з найважчих випробувань для педагога, це один з показників педагогічної культури.

В.О.Сухомлинський

Завдання:

1. Написати стислий переказ тексту.
2. Висловити власну думку з приводу почутого.

О. В. Терещенко

Кременчугское педагогическое училище имени А.С. Макаренко,
г. Кременчуг

СБОРНИК ТЕКСТОВ ДЛЯ ДИКТАНТОВ И ИЗЛОЖЕНИЙ
(*по произведениям А.С. Макаренко и В.О. Сухомлинского*)

В сборник помещены тексты для диктантов, которые могут быть использованы как учебные и контрольные виды работ.

Сборник имеет тематическую направленность – это тексты из произведений А.С. Макаренко и В.О. Сухомлинского.

При разборе материалов учитывались требования школьной программы и программы педучилища.

Для учителей украинского языка, старшеклассников, студентов педучилища.

Ключевые слова: сборник, текст, диктант, пересказ, тематическая

О.В. Tereshchenko

THE COLLECTION OF TEXTS FOR DICTATIONS AND PARAPHRASES
(*works of A. Makarenko and V. Suhomlynsky*)

The collection has subjective direction these are texts of Makarenko's and Sykhomlynskiy's works. During examination the materials it is taken into consideration the demands of school programme and pedagogical college.

Key words: collection, text, dictation, composition.

*Одержано 20. 03. 2009 р.
Рекомендовано до друку 12. 06. 2009 р.*